

Médiumok a XX. századi művészetben

Mediális művészettörténet

Összeállította:

Dr. Habil. Gyenes Zsolt DLA

egyetemi docens

Kaposvári Egyetem Művészeti Kar

2012

Választható (hallgatói) témák (kb. 15-20 perces) referátumhoz, illetve dolgozathoz:

Alapirodalom:

http://artportal.hu/lexikon/fogalmi_szocikkek

minimal art, akcionizmus, konceptuális művészet, fluxus, Magyar Művészkönyv-alkotók Társasága, underground film, Bosch+Bosch Csoport, hiperrealizmus, performance, environment, Balatonboglári Kápolnatárlatok, Artpool, Indigo csoport, intermédia, posztmodern, Marcel Duchamp művészete, Yves Klein, Piero Manzoni, Erdély Miklós, Tóth Endre, Stan Brakhage, Malcolm LeGrice, Michael Snow, Jonas Mekas, Bódy Gábor, Hajas Tibor, Háy Ágnes, Ladik Katalin, Jan Dibbets, John Baldessari, Abelardo Morell, Michiko Kon, Klaus Rinke, Csörgő Attila, Türk Péter, Valie Export, Peter Weibel, Forgács Péter, Sugár János, Hejettes Szomlyazók, Magyar Elektrográfiai Társaság

Az eredetileg eszközt, közeget, hordozót és közvetítőt jelentő médium szó az 1960-as évek második felében vált a nemzetközi művészeti élet egyik leggyakoribb terminusává. Használatos ugyan a „mediális művészet” megjelölés, de a különféle médiumok iránt megnyilvánuló felfokozott érdeklődés mégsem egy adott irányzat jellemzője, hanem az 1960-as évek közepétől az 1970-es évek végéig terjedő időszak művészetének uralkodó problematikája.

A médiumok szerepe (különösen a digitális eszközök) napjainkban ismételten ráirányították a figyelmet a mediális művészeti kifejezésekre.

Technikai értelemben vett médiumok: festészet, nyomtatás, technomédiumok/új képfajták (pl. fotográfia/film/video/xerox/holográfia) és digitális környezet.

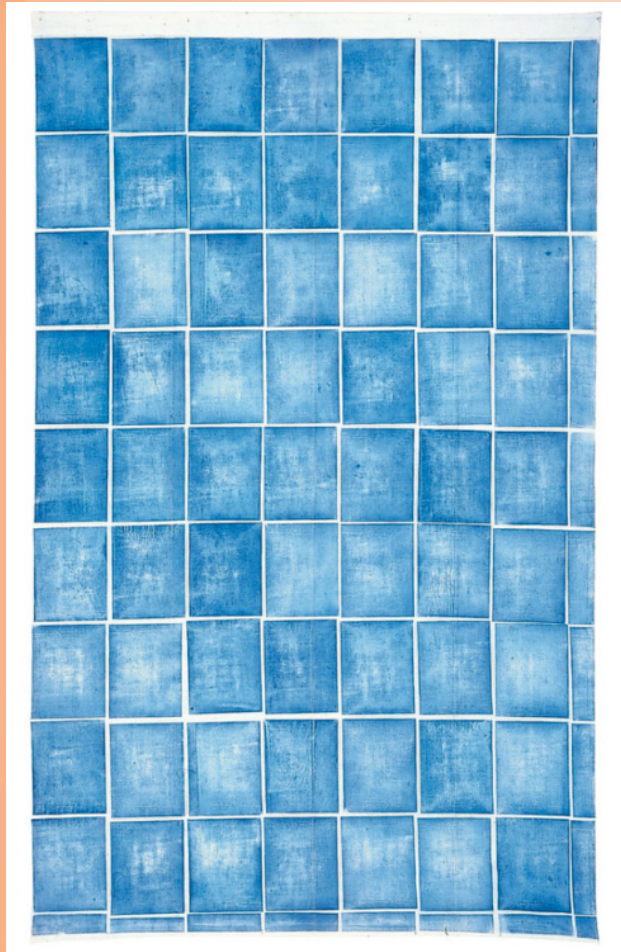
Az 1960-as évek közepétől a művészek érdeklődése inkább a „közvetítő” vizsgálatára terelődött.

Marshall McLuhan – „Maga a médium az üzenet”, vagyis a tömegmédiumok nem annyira tartalmukkal hatnak (klasszikus példa: amikor a televízió megjelent, az emberek nem a hírösszeállítást nézték benne, hanem magát a televíziót csodálták).

A változás a lényeges, amit a médiumok megjelenése okoz, részben az emberek közötti viszonyokban, részben pedig az ember és a valóság viszonylatában.

Fokozott mértékben kezdtek érdeklődni az új technikai eszközök iránt (pl. videó, polaroid, xerox), másrészt a hagyományos médiumokat használva azok (mediális) sajátosságaira voltak kíváncsiak.

A festészet mindenekelőtt a festészetről „szól”: lásd. Fundamental painting („alapvető festészet”).
Másképpen: analitikus festészet, introspective painting („befelé forduló” festészet) és a postconceptual painting (konceptualizmus utáni festészet). - kb. az 1970-es évektől

Luis Cane: Toile Tamponnee, 1967

Robert Mangold: Four Color Frame
Painting 10, 1985

Alan Charlton: Corner Paintings, 8 parts, 1986

Robert Ryman: Session, 2002

A mediális szemlélet úgyszólván minden „hagyományos” közvetítőeszközre kiterjed(t);

- » book art,
- » experimentális film,
- » experimentális költészet,
- » fotóhasználat és
- » video art.

A művészettől korábban idegen médiumok kerültek az érdeklődés középpontjába; pl.

- » mail art és
- » body art.

A hagyományos médiumokat új célok szolgálatába állították.

Új javaslatok születtek a tömegmédiumok használatára (sőt kisajátítására) vonatkozóan.

Új terminusok:

mixed média = művészeti közegek kombinációja

intermediális művészet (intermédia) = műfajok közötti új területek megnevezése

multimédia

Számos új művészeti jelenség megközelítésére a médium sokkal alkalmasabb kategória (volt), mint a műfaj fogalma.

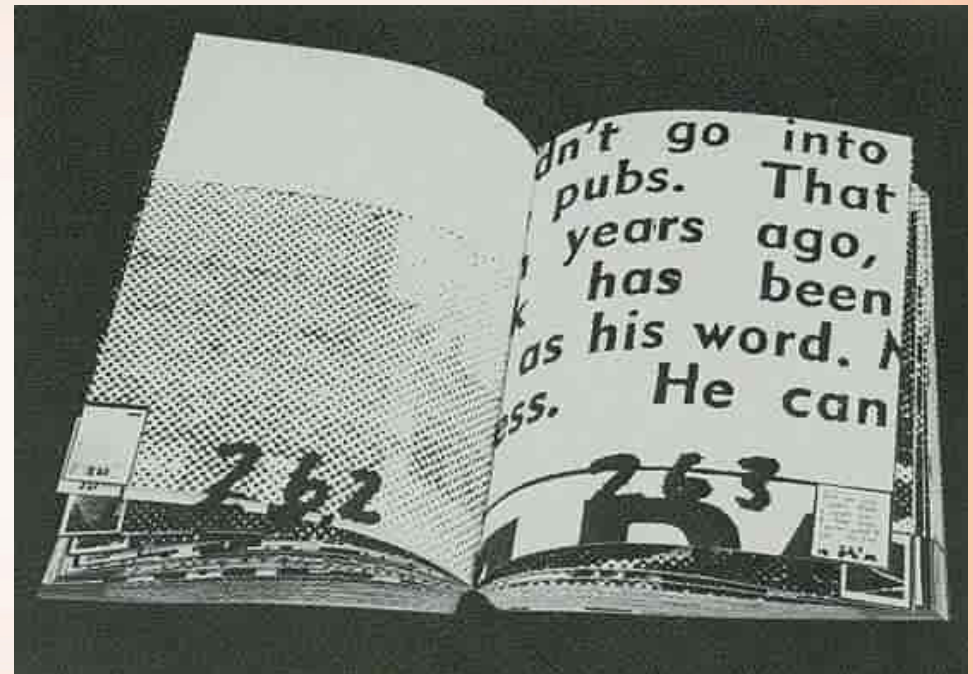
Médium = anyag, technika, téma, hordozó, kifejezési eszköz, egyéni stílus és alkotói módszer.

Napjainkban (már) posztmédiáról beszélünk.

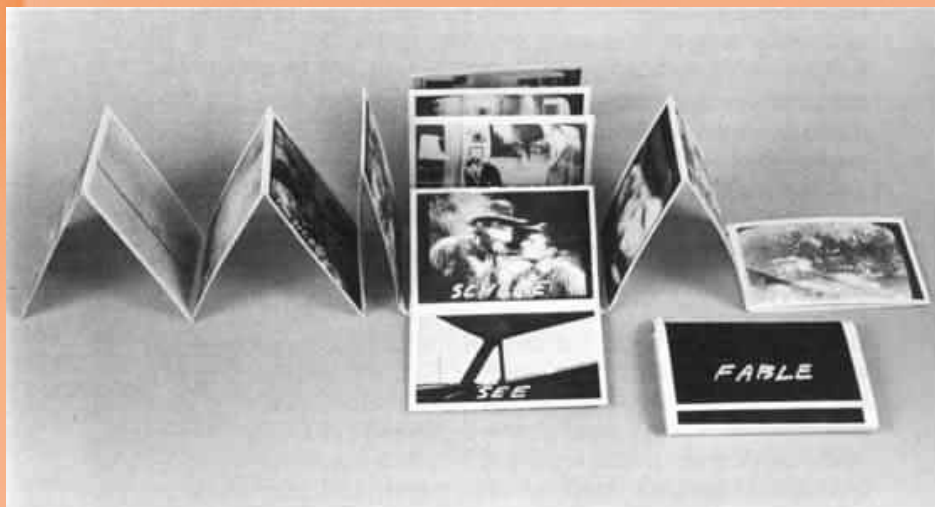
Book art (könyvművészet) - 1970-es évektől

– A terminus félreérthető, ezért más kifejezések:
artists' book (művészek könyve),
book as artwork (könyv mint műalkotás) és
artists' bookworks (művészek könyvművei)

- A könyvművészet igazi témája, illetve mondanivalója maga a könyv
- A könyv mediális, illetve nyelvi-kifejezésbeli lehetőségeit kutatták/kutatják
- A (képző)művész a könyvkészítés minden fázisát maga végzi el
- Általában nagyon kis példányszámban jelennek meg (az egyetlen példány sem ritka)
- Inkább nézni, mint olvasni lehet őket
- Az első jelentősebb könyvművészeti kiállítást 1972-ben rendezték Londonban

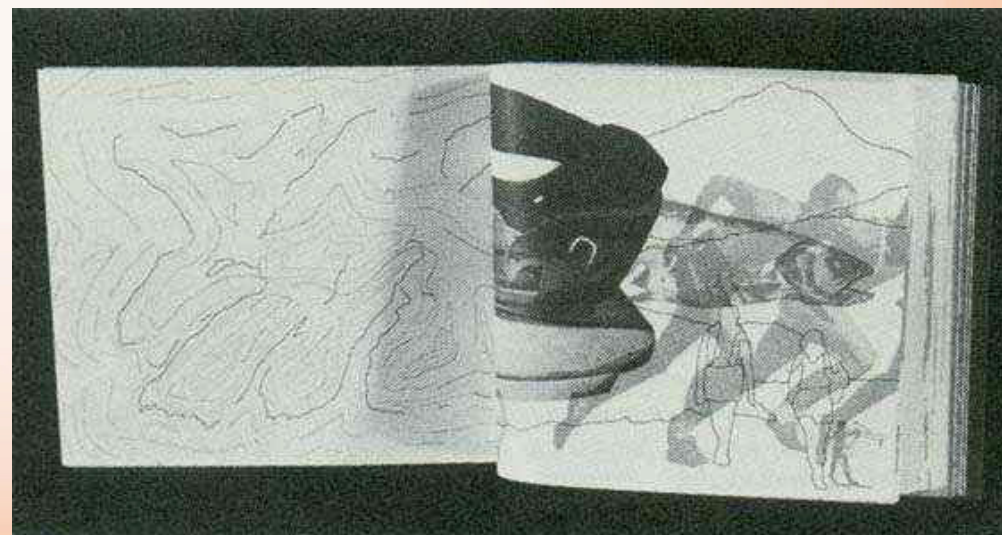

Dieter Rot: Összegyűjtött munkák, 10. kötet, Daily Mirror, 1970

John Baldessari: Választás, Tanmese, 1977

Kevin Osborn művészkönyve 1981-ből

Experimentális (kísérleti) film - 1950-1980-as évek

A kísérleti vagy experimentális film elnevezés nem egy pontosan behatárolható irányzatot vagy módszert jelöl, hanem a filmművészet határterületein végzett különféle avantgárdista kezdeményezések összefoglalására szolgál. Olyan törekvésekről van szó, melyek valamilyen módon kikezdi, kérdésessé teszik a történelmileg adott filmezési mód addig érintetlen, magától értetődőnek tartott alapjait, s ezen keresztül általában arra a kérdésre keresik a választ, hogy mi is a film tulajdonképpen.

A kísérleti filmezés előzményei egészen az 1920-as évekig nyúlnak (pl. Richter, Eggeling, Fischinger, Man Ray, Moholy-Nagy, Duchamp, Léger, Dali, Buñuel, Clair, Dulac)

független film

underground film

egyszemélyes film

antiilluzionista film

strukturális film

nem-narratív film

absztrakt film

konkrét film

expanded cinema (kiterjesztett mozi)

Az experimentális filmeknek igen kicsi a közönsége.

Általában nem mozikban, hanem kisebb filmklubokban, galériákban stb. mutaták be őket.

Hatása a „profi” filmrendezőkre; – legjobb formai újításaik megszelídülve visszakerültek abba a közegbe, amelynek ellenében megszülettek: a kommersz moziba, a videóklippekbe, a reklámfilmekbe.

Andy Warhol, Stan Brakhage, Malcolm LeGrice, Michael Snow, Jonas Mekas, James és John Whitney, Len Lye, Harry Smith, Norman McLaren, Stan Brakhage stb.

A magyar experimentális film nemzetközileg is számon tartott és elismert műhelye volt a budapesti Balázs Béla Stúdió (BBS).

Bódy Gábor, Erdély Miklós, Hajas Tibor, Háy Ágnes, Maurer Dóra, Szentjóby Tamás, Szirtes András stb.

Viking Eggeling: Diagonális szimfónia, 1921-24.

Malcolm
LeGrice:
Berlini ló,
1970.

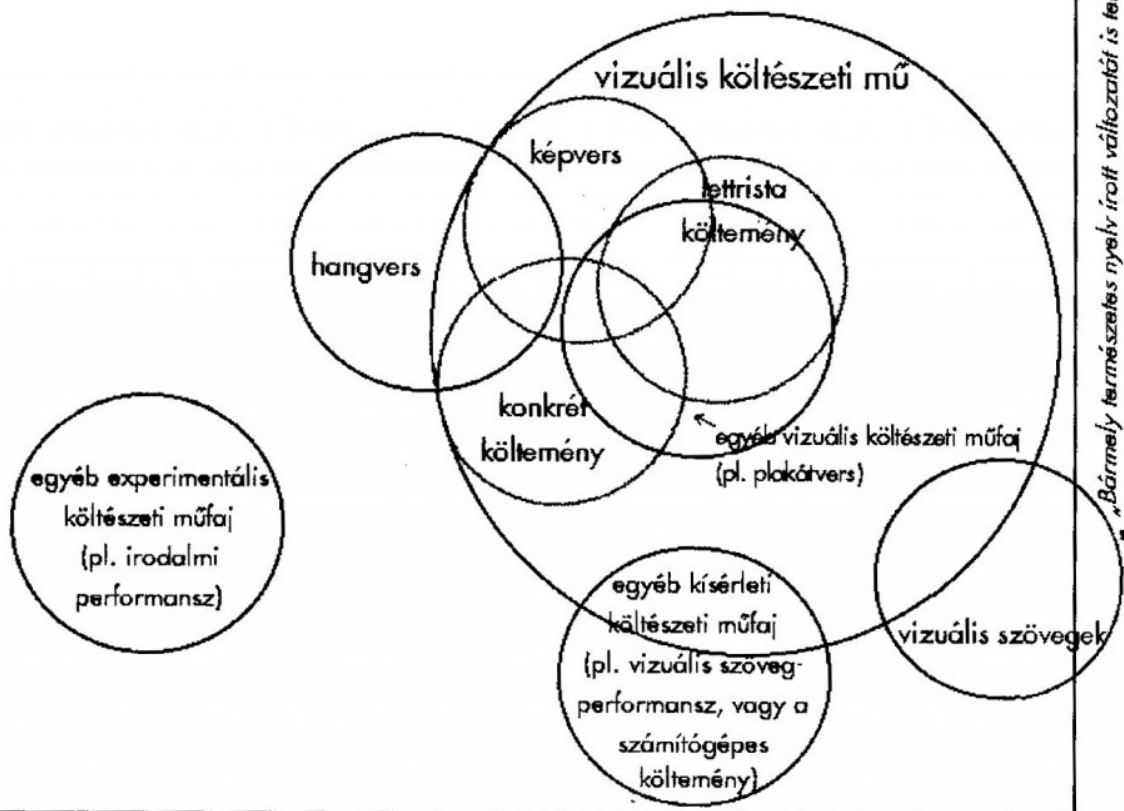
Experimentális költészet (Experimental Poetry) – 1950-es évektől

- irodalom, képzőművészet és zene határterületein (intermédia)
- írás megjelenése óta jelen vannak olyan kísérletek, melyek az írás önálló létét vizsgálják a jelentéstől függetlenül (hieroglifák, keleti kalligráfiák, bűvös négyzetek stb.)
- vizuális költészet, illetve képvers (pl. Appolinaire)
- Kassák és Moholy-Nagy képversei, El Liszickij „tipografikus művei”
- kubisták kollázs-festményei szövegtöredékekkel
- modern értelemben vett experimentális költészet az 1950-es évektől
- különféle elnevezések:
  - :: konkrét költészet (a szöveg önnön nyersanyaga magában az esztétikai hordozó, nem a jelentése)
  - :: lettrizmus (betűkkel dolgozó képzőművészeti irányzat)
  - :: fónikus költészet (hallható effektusokra épül)
  - :: kibernetikus költészet (számítógéphasználatra épül)
  - :: anonim költészet (graffitik, fényreklámok, dekollázsok/plakátok, tetoválások stb.)

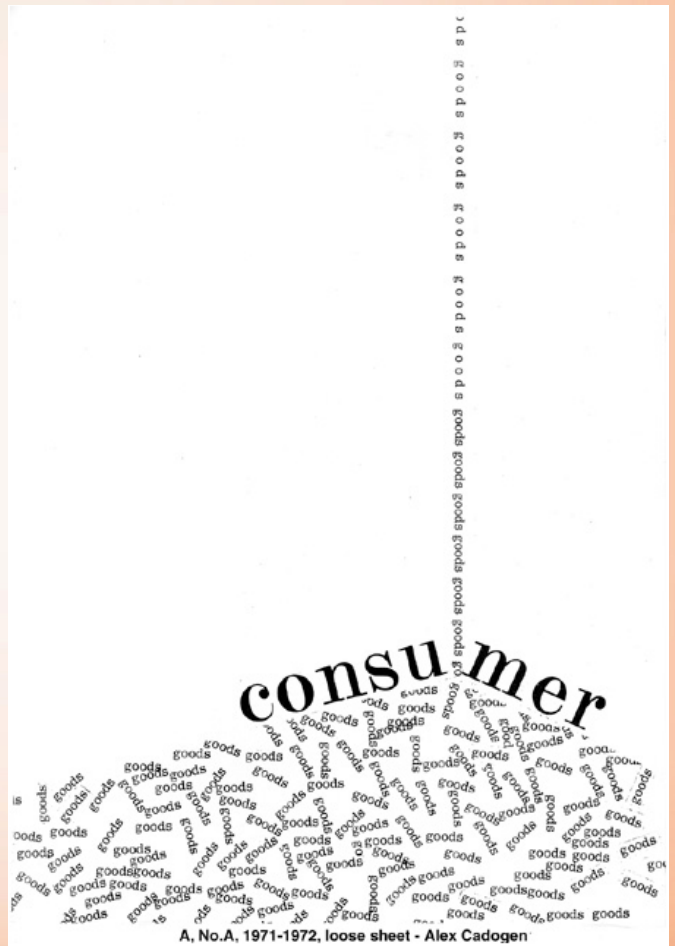
Tamkó Sirató Károly, Tandori Dezső, Párizsi Magyar Műhely/Bujdosó Alpár és Papp Tibor, Bosh+Bosh/Ladik Katalin és Szombathy Bálint

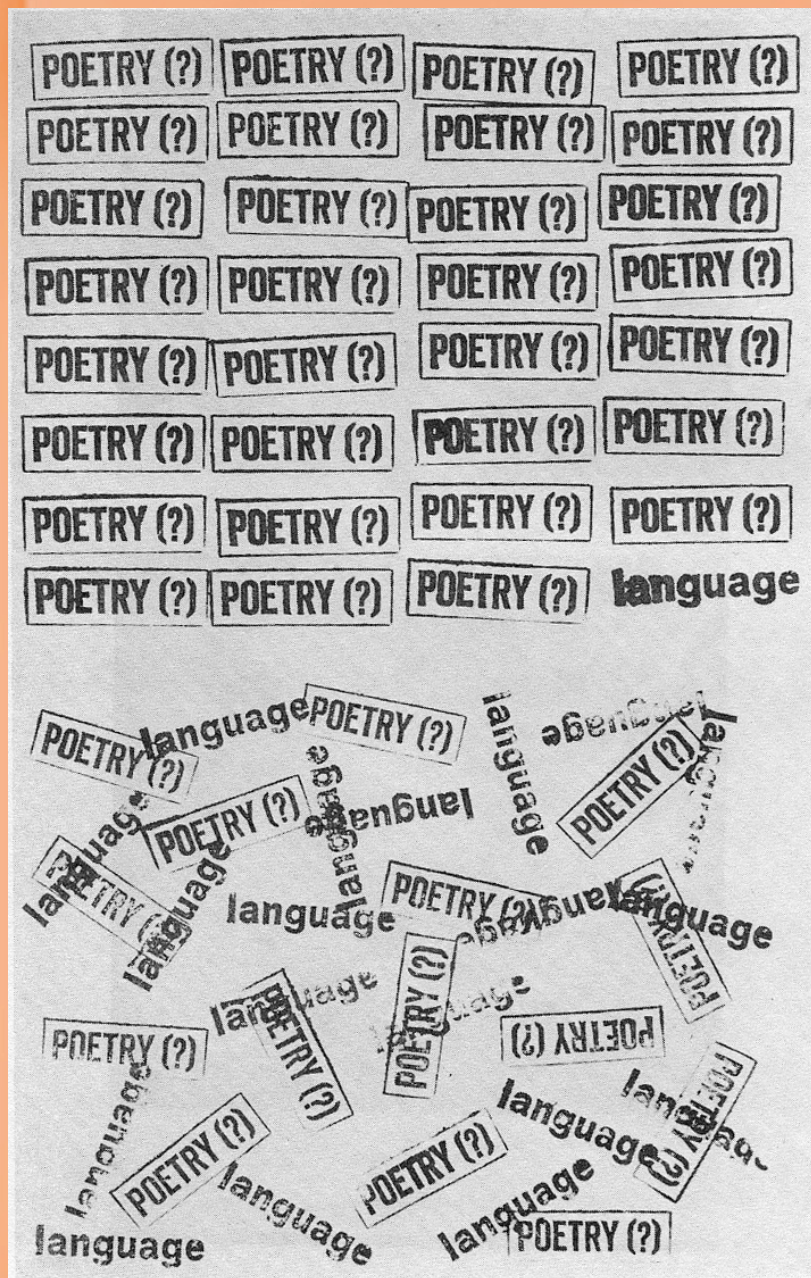
experimentális költészeti kategóriák

Bármely természetes nyelv írott változatát is tekinthetjük vizuális szövegnek. (Horányi Özséb)

A. No.A. 1971-1972, loose sheet - Alex Cadogan

Szombathy Bálint: Poetry-Language (1982?)

Petőcz András: Emlékezés Jolánra (1981)

BETŰZENE

77

world

world

78

light

COBUS

NESS

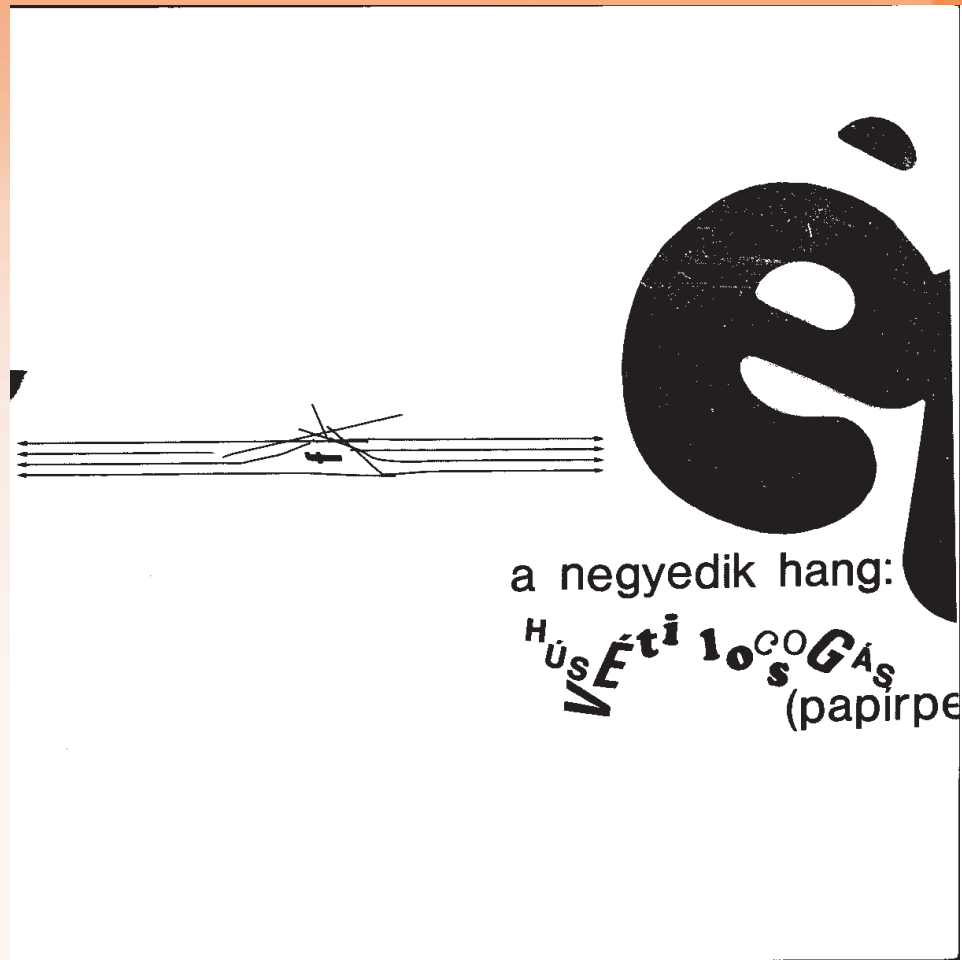
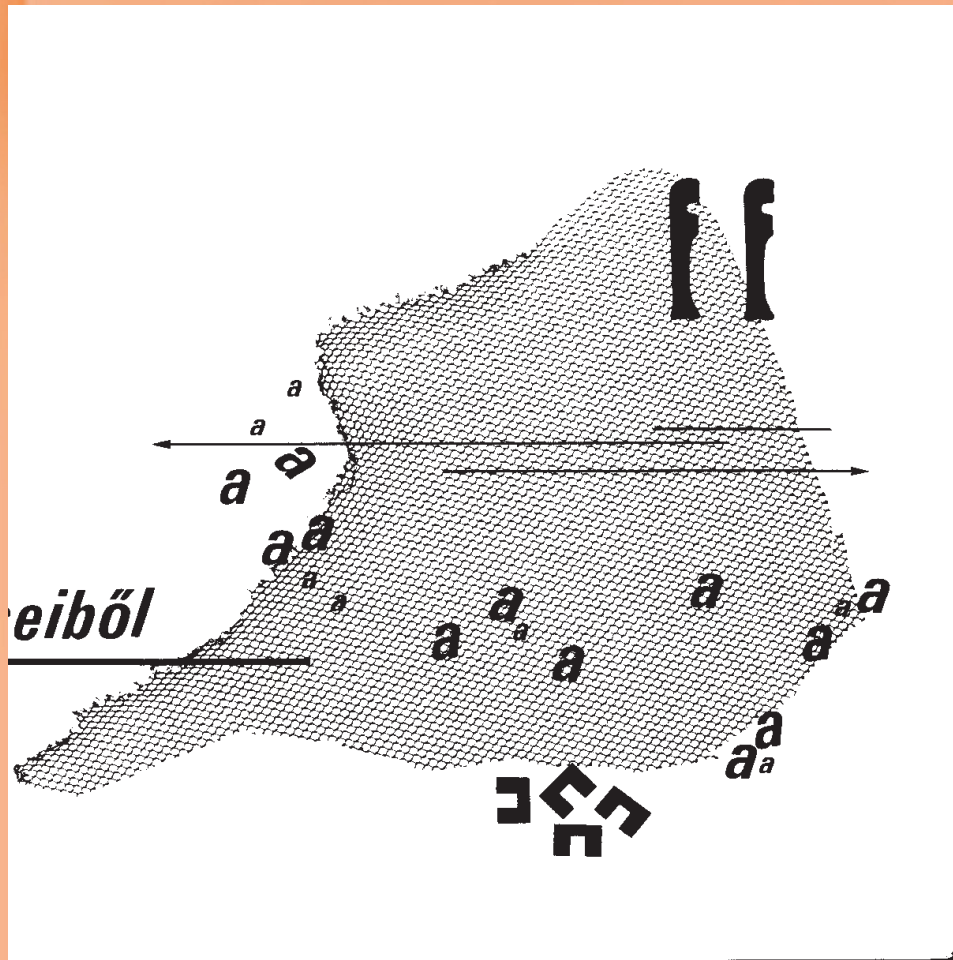
1987

Kismányoky Károly: Betűzene (1980-as évek?)

Rea

1987

Rea Nikonova (1987)

Székely Ákos (1990)

Fotóhasználat (1960-as évektől)

- képzőművészetben jellemző – új fotóhasználat
- ezek a fotók inkább az intellektusra hatnak
- sokszor konceptualista megközelítés
- a fotó (médiumának) felhasználása
- közvetlen előzmények, illetve példák:
Andy Warhol, Robert Rauschenberg, David Hockney, Chuck Close, hiperrealizmus
- Joseph Kosuth: Egy és három szék
- Michael Snow, Jan Dibbets, Klaus Rinke stb.
- Baranyay András, Erdély Miklós, Maurer Dóra, Türk Péter stb.

Andy Warhol: Elvis, 1964.

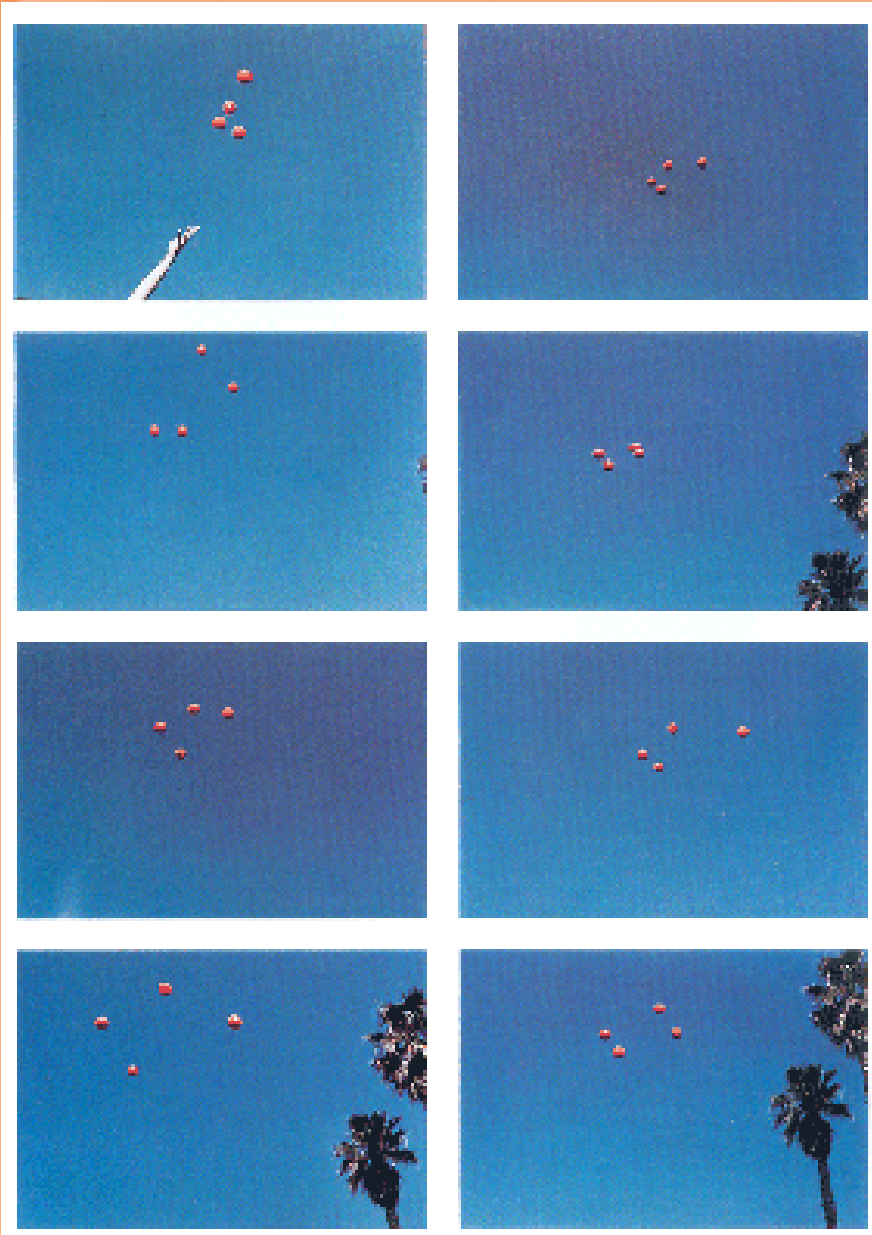

Joseph Kosuth: Egy és három szék, 1965

David Hockney: The Desk, July 1st, 1984.

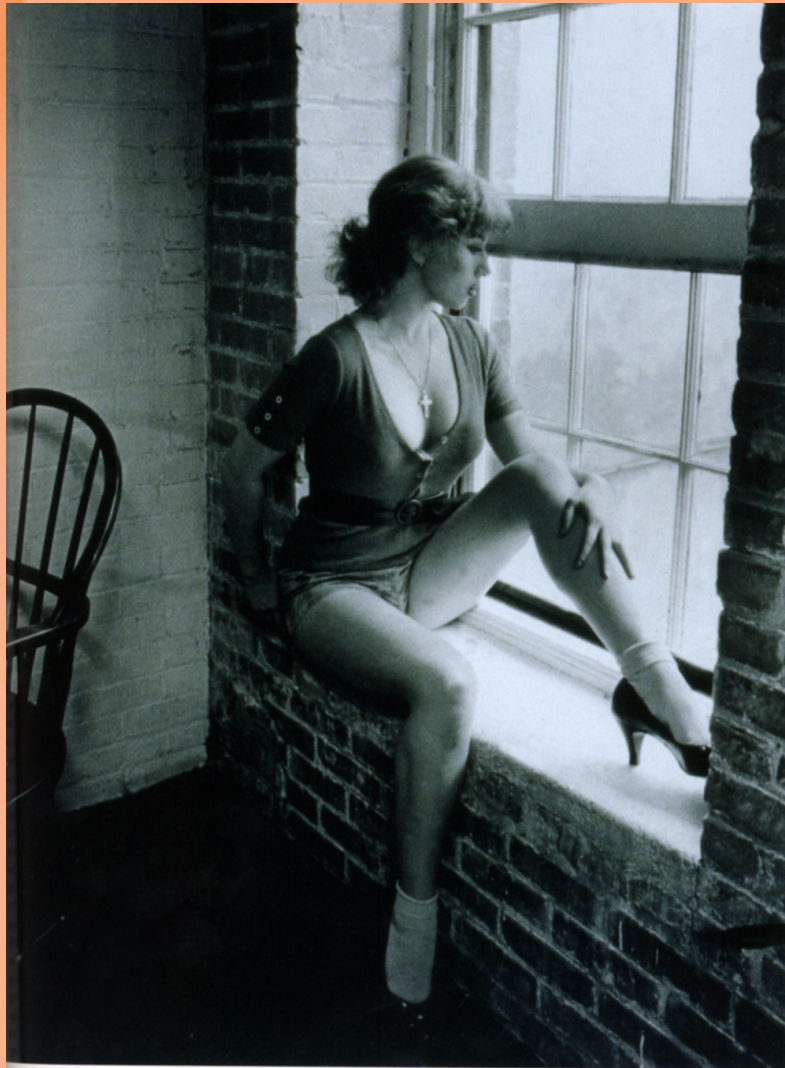

John Baldessari: Throwing four balls in the air to get a square (best of 36 tries), 1974.

Arnulf Rainer: A fekete, sárga, vörös száj, 1971.

Cindy Sherman: Untitled Film Still, 1978.

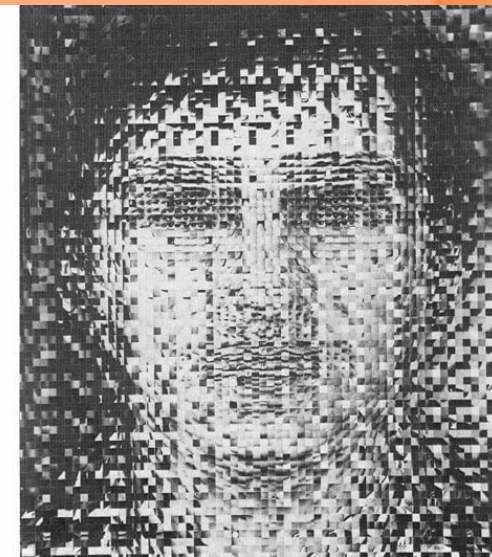
Tokihiko Sato (lightbox, 1996)

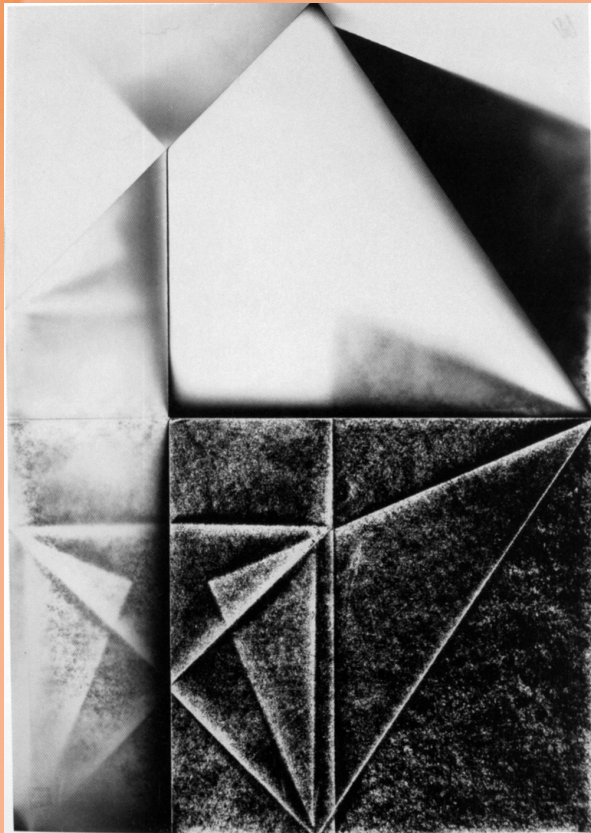
Baranyay András: Önarckép
II., 1970.

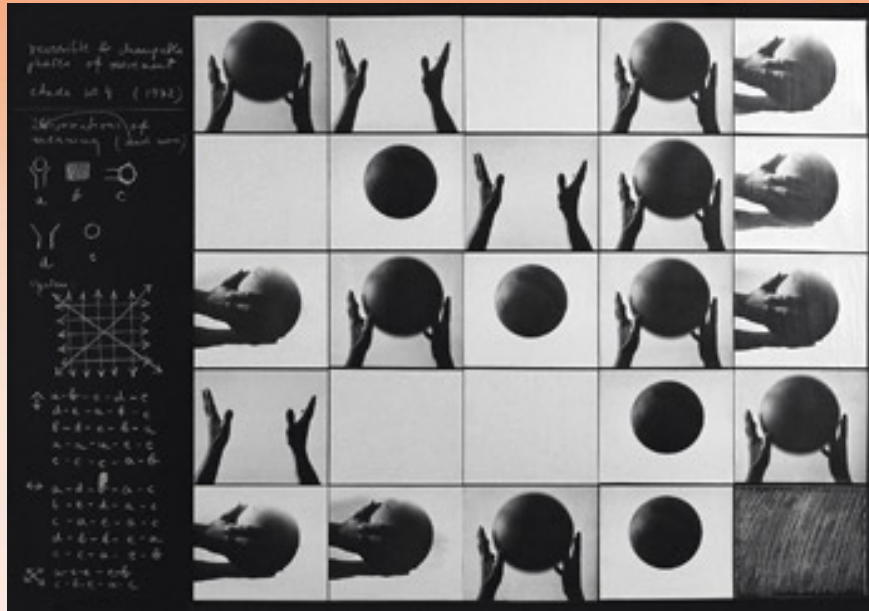
Erdély Miklós: Létrás fotogram, 1980.

Türk Péter: Osztályátlag I., II., 1979.

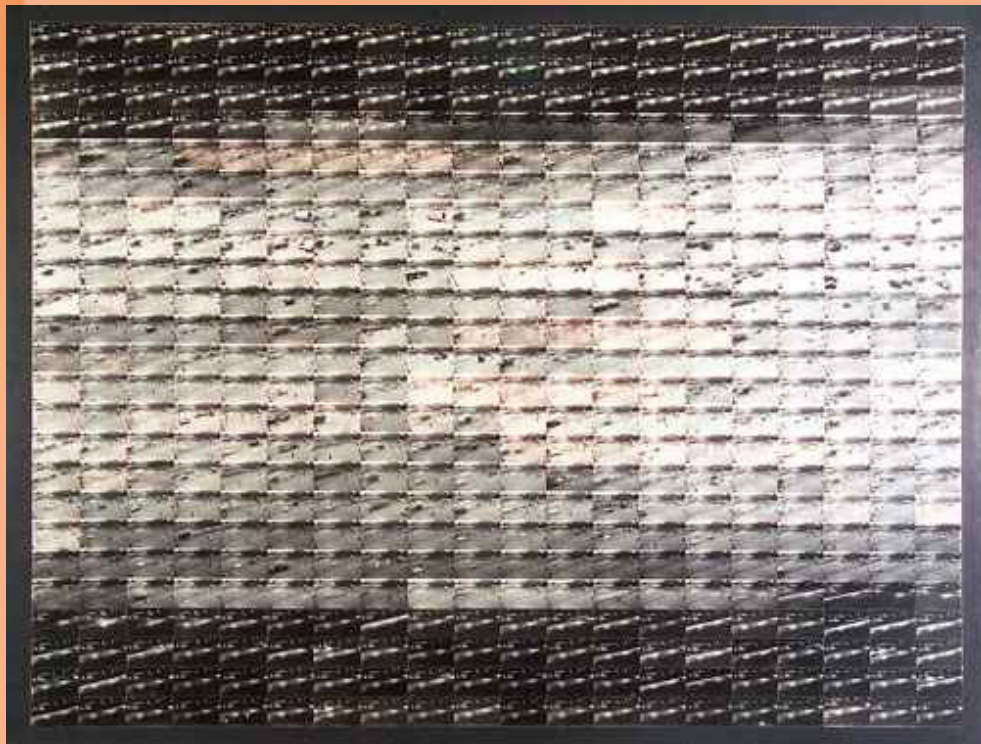
Maurer Dóra: Rejtett struktúrák, 1979.

Maurer Dóra: Reverzibilis és felcserélhető mozgásfázisok, 1972.

Maurer Dóra: Egyszer elmentünk (fotóakció), 1979.

Haris László: 1975. VI. 5., 1975.

Hajas Tibor: Húsfestmény III., 1978.

(id.) Ficzek Ferenc: Árnyékváltás, 1977.

Videoművészet (Video art) – 1960-as évektől az 1990-es évekig

- nem irányzat, hanem (sajátos) médiumhasználat
- elektronikus kép; annak lehetőségeit „faggatja”
- szintetikus kép („festészet” - pixelek, „egyéni” színhasználat)
- új idő-használat és képmanipulációk (modifikációk):
  - :: kép azonnali ellenőrzése
  - :: elektronikus beavatkozási lehetőségek (képbe és hangba)
  - :: kép visszadaása monitoron („instant” jelleg)
  - képváltoztatás, torzítás, megfordítás, visszacsatolás, valós idő...
- video bevonása akciókba (pl. happening, performance)
- 1959 - Wolf Vostel tv-manipulációi
- 1963 - Nam June Paik deformált tv-képei (mágneshasználat)
- 1965 - Sony videoberendezés
- 1970-es évek - a video szélesebb körű elterjedése (hazánkban egy évtizeddel később, a hatalom „aggodalmai” ...)

- Nam June Paik (1932-2006) – videoszobrok és installációk, akciók, videofilmek, televíziós kollázsok, videoszintetizátor zene, fluxus
  - Concerto for TV-cello (Charlotte Morrman-nal), 1971, Global Groove, 1973, Video-Buddha, 1974, Venus, 1990 stb.
- „The medium is the Medium” - Tambellini-Tadlock-Kaprow-Seawright-Piene-Paik, 1969.
- Bill Viola, Valie Export, Peter Weibel, Douglas Davis...
- Bódy Gábor, Waliczky Tamás, Lux Antal, Csontó Lajos, Németh Hajnal...

NAM JUNE PAIK (1932-2006)

NAM JUNE PAIK (1932-2006)

NAM JUNE PAIK

EXPosition of music

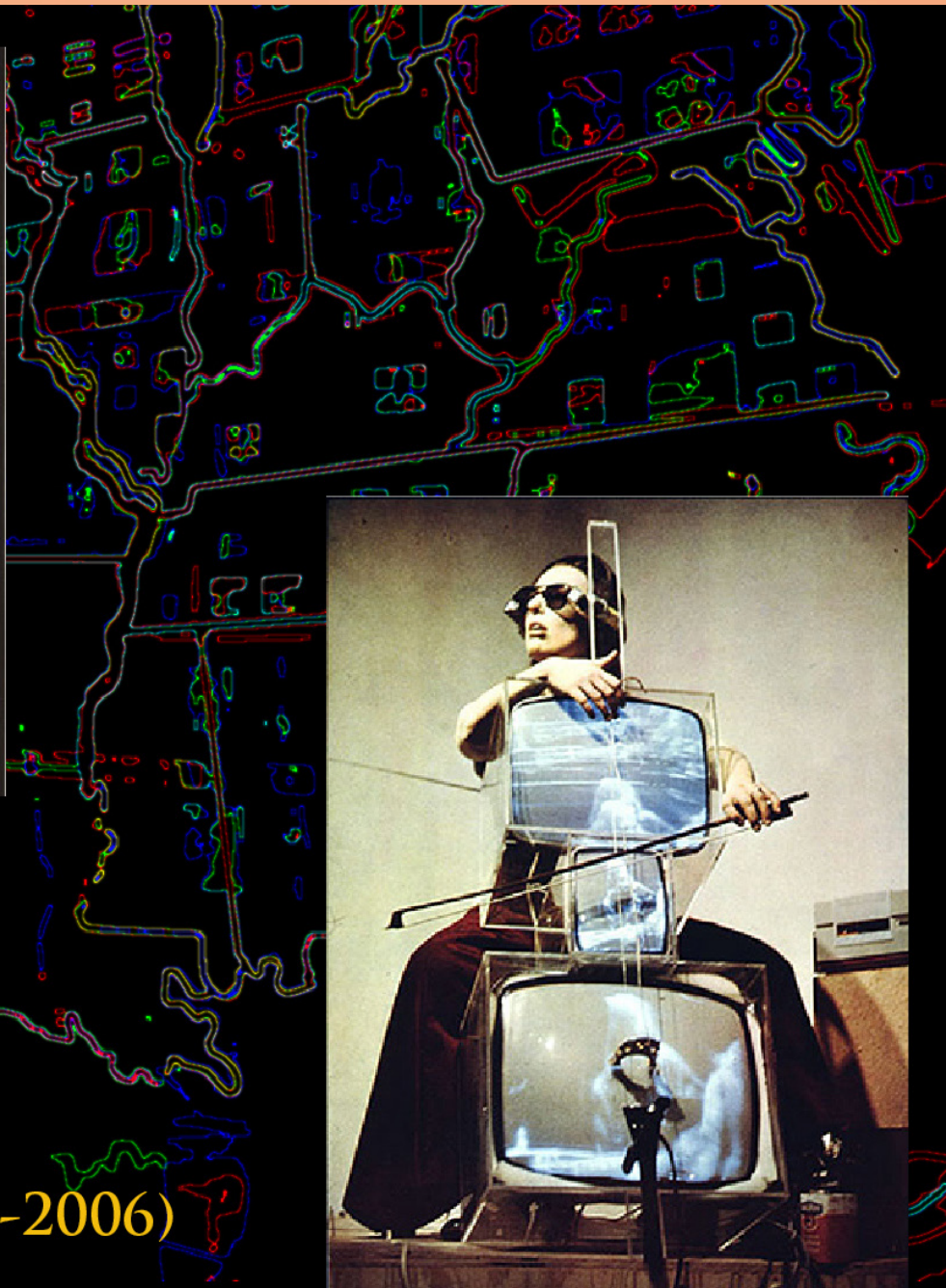
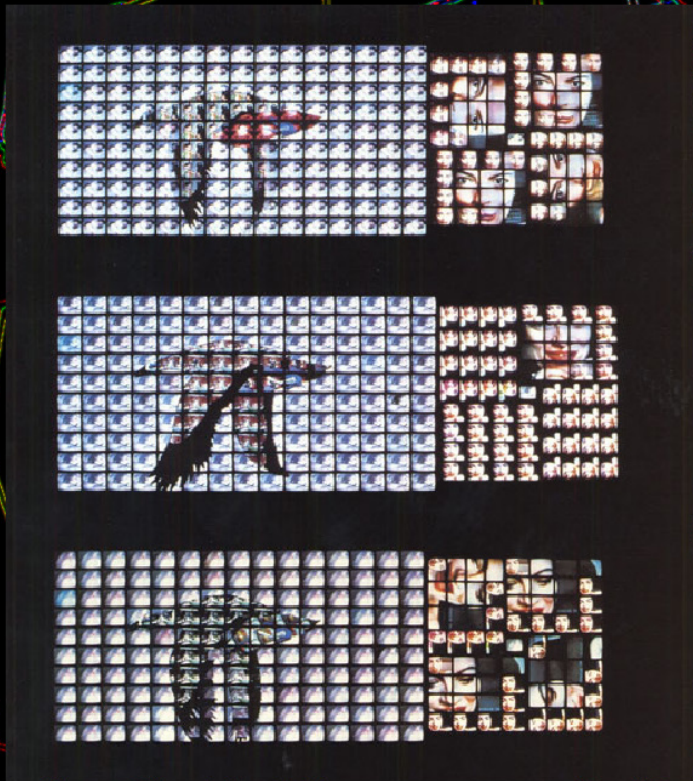
ELectronic television

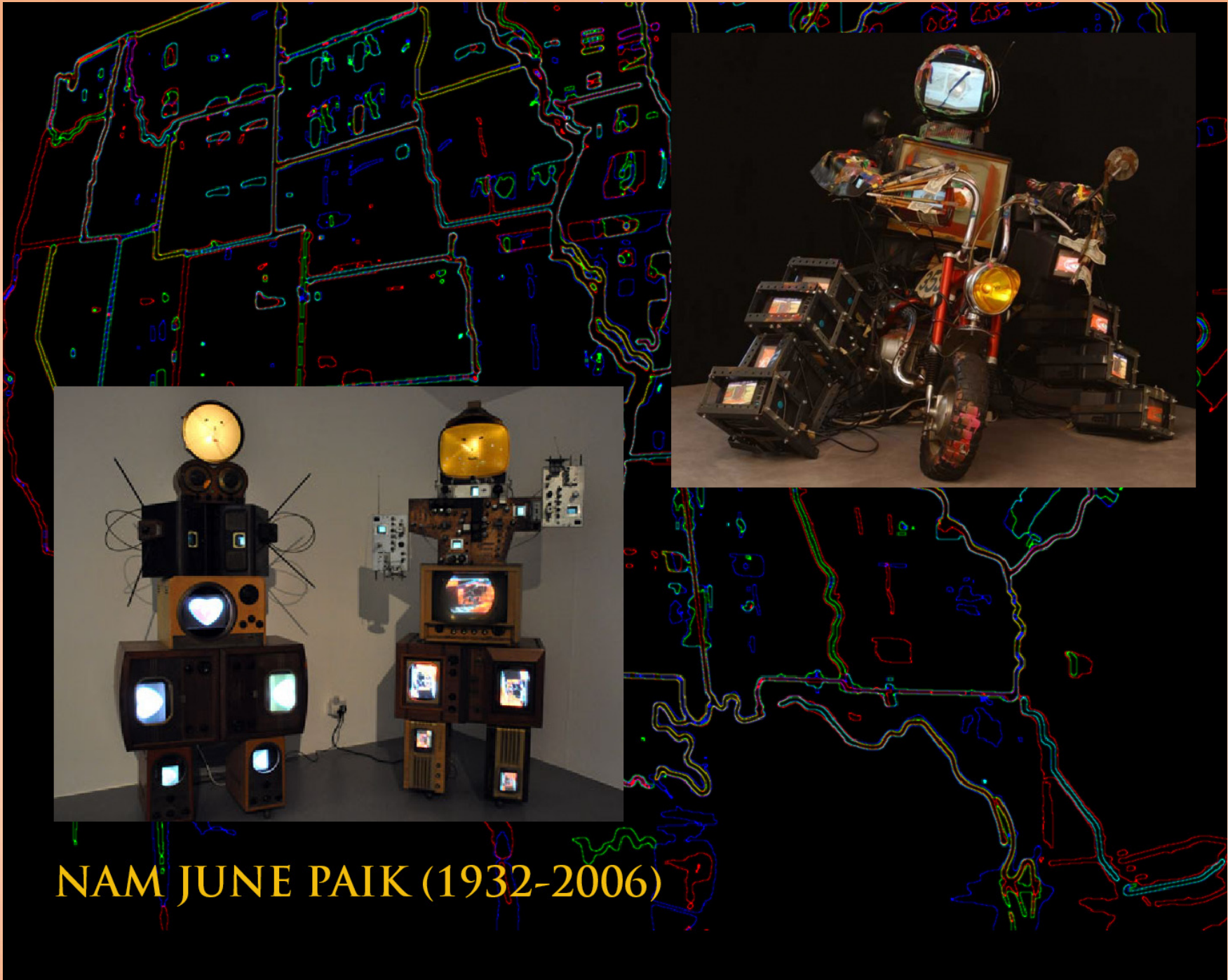
Galerie Parnass

Rezeption	Telefon
Information	Telefax
Kasse	Postfach
Rezeption	Postfach
Information	Postfach
Kasse	Postfach
Rezeption	Postfach
Information	Postfach
Kasse	Postfach

Artistic Collaborators: Thomas Schmitt, Frank Trowbridge, Günther Schmitz, M. Zenzen

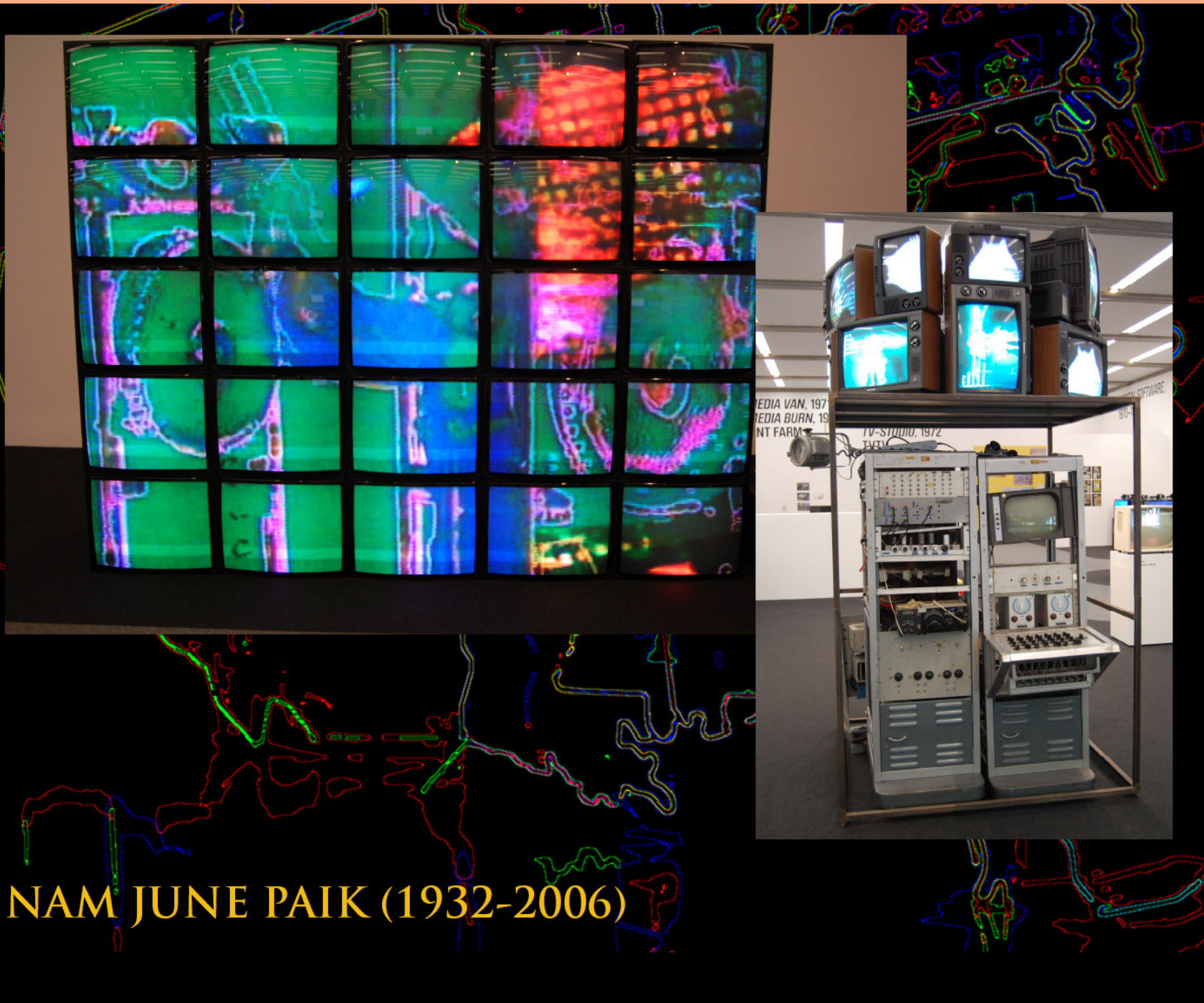
NAM JUNE PAIK (1932-2006)

NAM JUNE PAIK (1932-2006)

NAM JUNE PAIK (1932-2006)

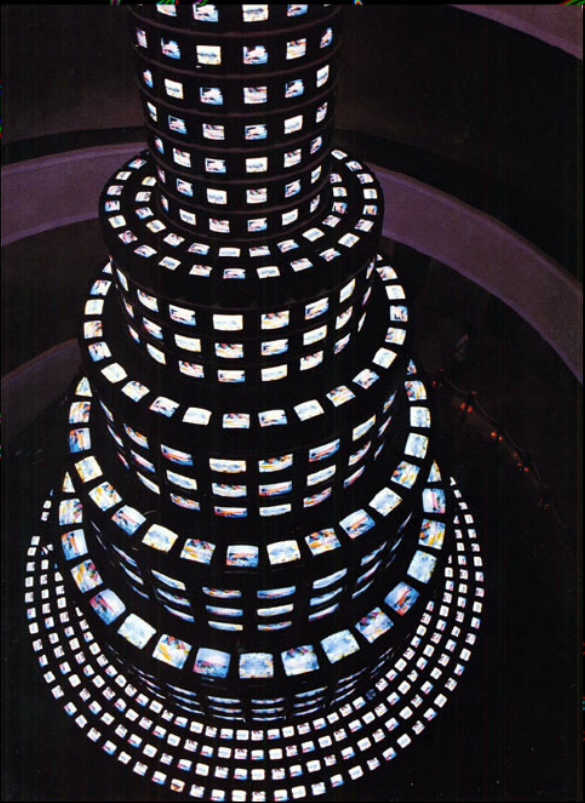
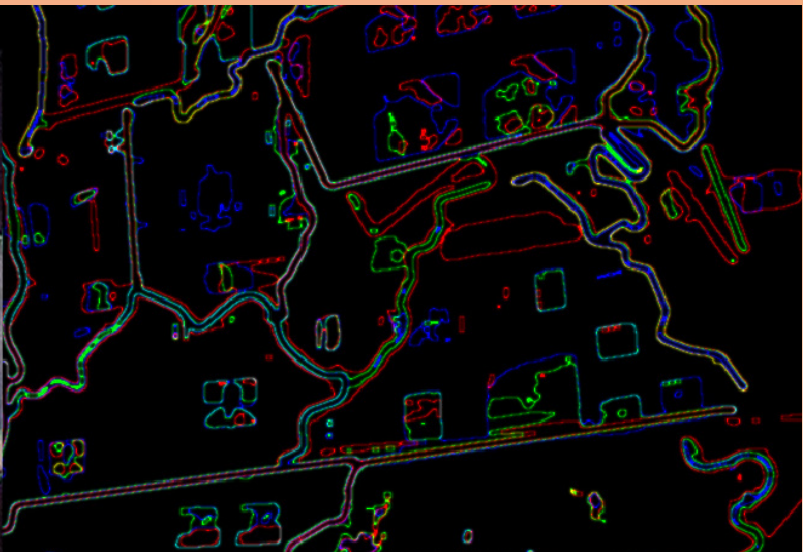

NAM JUNE PAIK (1932-2006)

NAM JUNE PAIK (1932-2006)

NAM JUNE PAIK (1932-2006)

NAM JUNE PAIK (1932-2006)

Mail art

(postai művészet, küldeményművészet, vagy correspondence art /levelezésművészet, kapcsolatművészet/)

– 1960-as évektől a '90-es évekig

– a postai hálózatot és szolgáltatásokat felhasználó, valamint a postai kellékekből (levél, boríték, képeslap, bélyeg, gumipecsét) inspirálódó művészeti tevékenység

– célja: művészi „üzenetek” küldése, a művészi kapcsolatteremtés demokratizálása és nemzetközi szintre emelése

– játékszabályai:

:: bárki kezdeményezhet kiállítást és projektet, melyben bárki részt vehet, nincs zsüri, minden médium lehet és minden üzenetté válhat

:: a résztvevők cserébe információt kapnak a projektről, címlistával, amely a hálózat fennmaradását és továbbépülését szolgálja

– gyakoriak a folytatásos („add to...”) munkák, ahol a résztvevők a hozzájuk érkezett küldeményt átalakítva küldik tovább

– leggyakoribb „műfajai”: a képeslap, a boríték, a bélyeg (művészbélyeg, artistamp) és a bélyegző (művészpecsét, Rubber Stamp Art), mely utóbbiak a mail art egy-egy önálló alműfaját is képviselik

– gyakori alkotói módszerek, technikák: a rajz, a kollázs, a kivágás, a pecsételés, a kopírozás és a fénymásolás

– a magyarországi kapcsolatművészet előzménye: Kassák Lajos nemzetközi aktivista levelezése (például művet cserélt Kurt Schwittersszel, postán) és Moholy-Nagy László képeslapjai, vagy az 1920-as években telefonon készült művei (ez utóbbi a concept art-nak is előzménye)

– Galántai György: Artpool archívum, illetve Művészetkutató Központ

– Tót Endre, Swierkiewicz Róbert, Lengyel András, Pernecky Géza, Szombathy Bálint stb.

**NO VALUE
NO ART
NO STAMP**

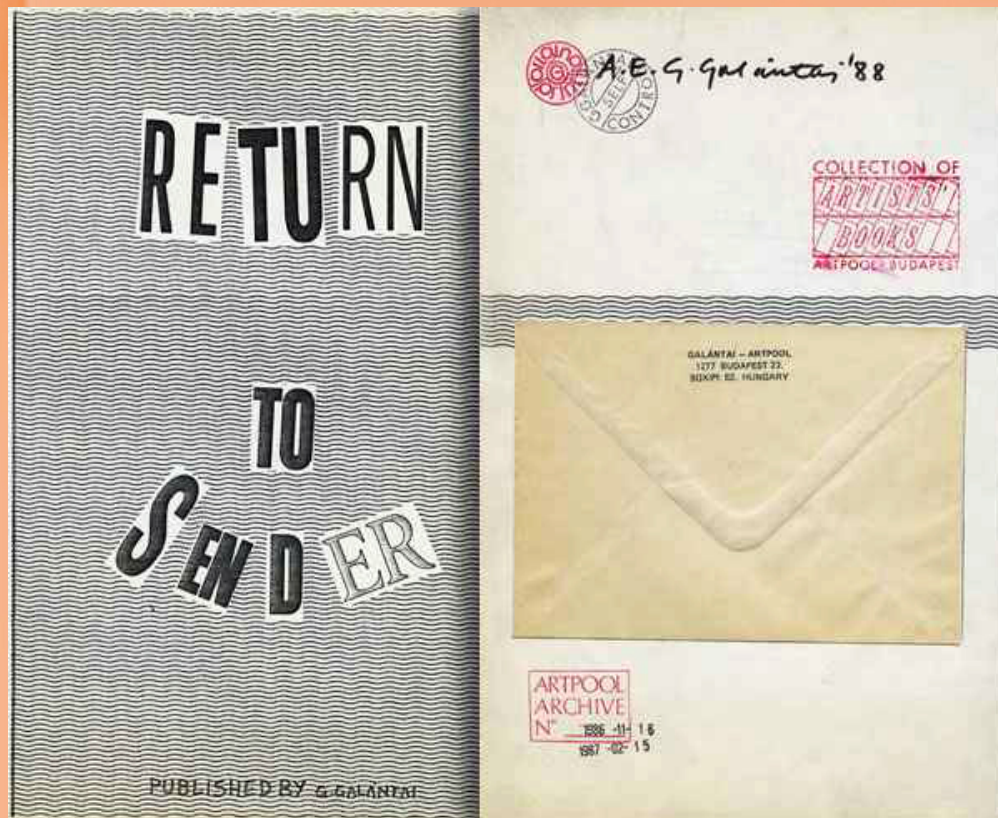

POSTOTHAGE

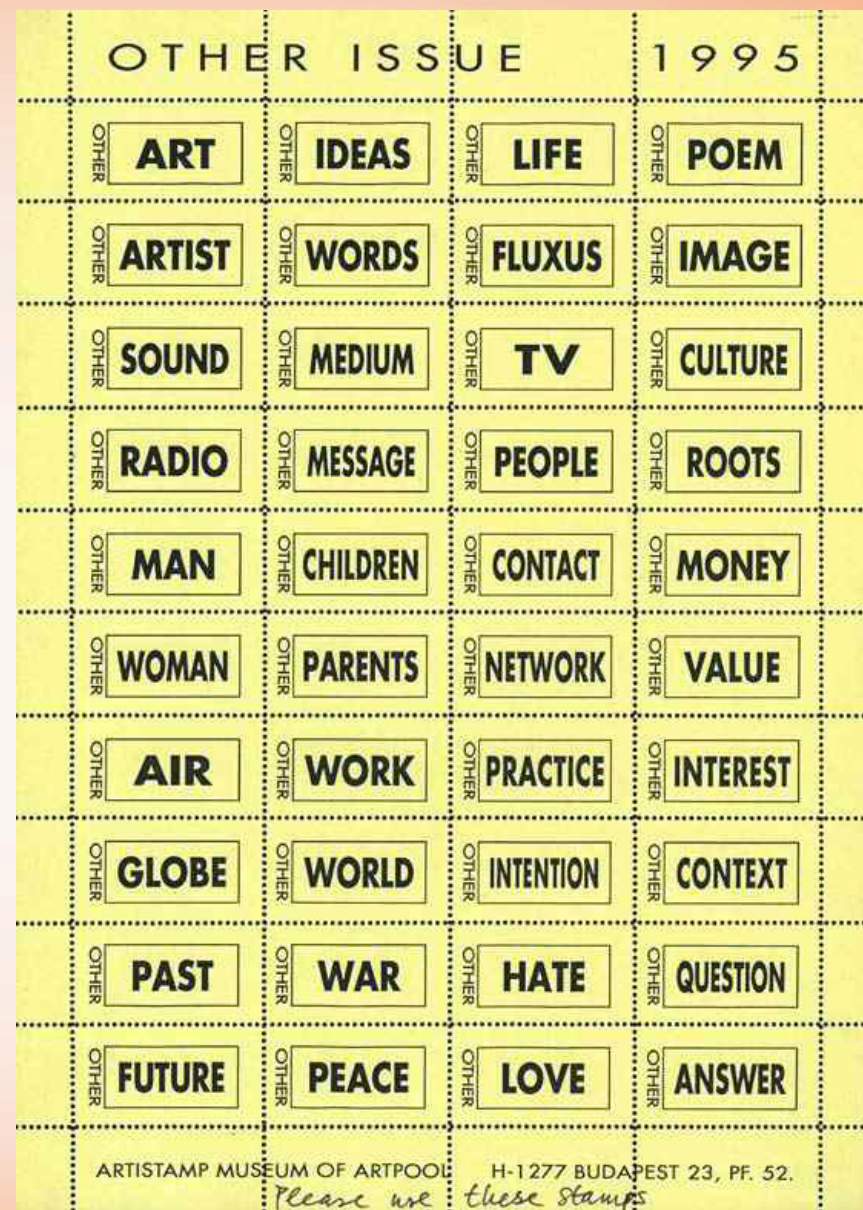
Tóth Endre és Galántai György művészbélyegje/i

Lengyel András mail art műve (1987)

Galántai György: Vissza a feladónak, 1988,
 A/4, fénymásolat, 68 oldal, 68 visszaérkezett boríték kü-
 lönböző országokból.
 Mail Art könyvmunka a posta esztétikájáról.

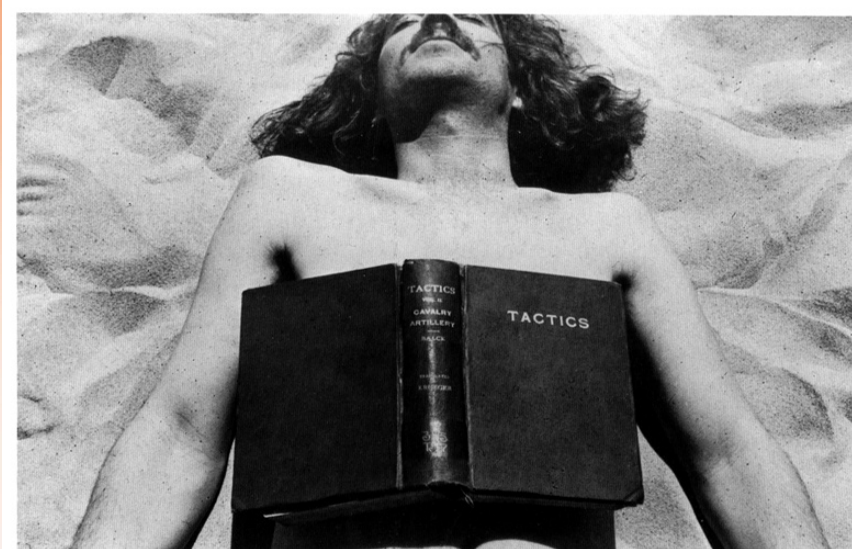

Body art (1960-as évektől)

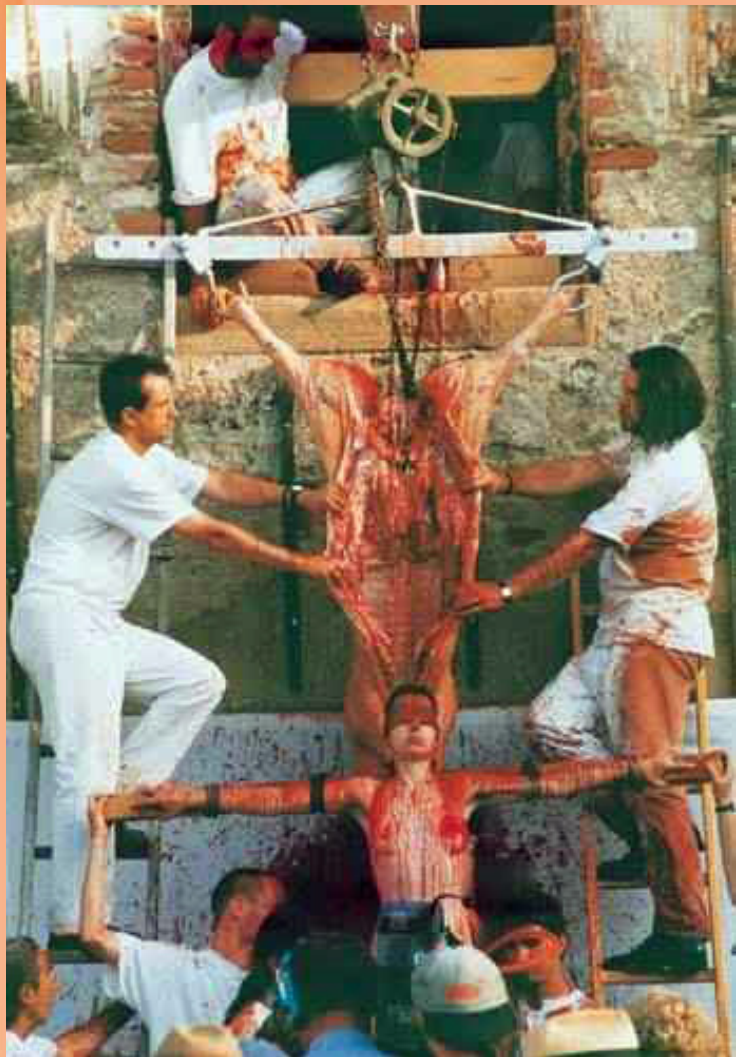
- a body art (testművészet) központi „anyagául” az emberi testet választotta
- a művész saját testén hajt végre különféle beavatkozásokat (a test az alkotás szubjektuma és objektuma is egyúttal)
- fő jellemzői: mazochizmus, szexualitás, nárcizmus és exhibicionizmus
- előzmények: Marcel Duchamp, Yves Klein, Piero Manzoni és Arnulf Rainer (l. korábban)
- előtérbe került a művészet egykori rituális dimenziója, a közvetlen provokáció, és a művészet esetenként élet-halál kérdése lett (pl. öncsonkításban nyilvánult meg)
- szinonimák: body sculpture (testszobor), body language (testnyelv) és corporal art (testművészet)
- Denis Oppenheim, Bruce Nauman, Wiener Aktionismus; Hermann Nitsch, Rudolf Schwarzkogler; Vito Acconci, Gilbert és George, Hajas Tibor (l. korábban)

Bruce Nauman: Önarckép szökőkútként, 1966-67.

Dennis Oppenheim: Reading Position for Second Degree Burn, Stages 1 and 2, 1970.

**Herman Nitsch: Orgia misztérium színház
(az 1950-es évek végétől)**

**Gilbert és George: Éneklő szobrok,
1970.**

http://www.ubu.com/film/acconci_pryings.html

http://www.ubu.com/film/nitsch_six.html